

## Uvod

Širom svijeta se korupcija, jedan od najstarijih problema čovječanstva, sve više posmatra kao osnovna prepreka razvoja društva. Politička korupcija, odnosno zloupotreba političkih procesa i ovlaštenja radi sopstevne koristi, ruši povjerenje u izbore, podriiva transparentnost i odgovornost vlasti i onemogućava uspostavljanje vladavine prava.

Upravo zbog toga se širom svijeta sve veći naponi ulažu u nadzor i praćenje kampanja i finansiranja političkih stranaka, odnosno načina na koja se sredstva prikupljaju i troše u političkim kampanjama. Problemi koji se javljaju u ovom procesu su raznovrsni, od neprimjerenih uticaja privatnih donatora do zloupotreba javnih sredstava u svrhu kampanje.

Transparentnost i regulacija finansiranja kampanja su osnovni preduslovi kontrolisanja i suzbijanja političke korupcije. U mnogim zemljama, uključujući Bosnu i Hercegovinu, pravni sistem koji reguliše finansiranje kampanja narušen je prazninama ili neadekvatnom primjenom. Zbog toga civilno društvo može igrati značajnu ulogu kroz ukazivanje na nedostatke u propisima, praznine u njihovoj primjeni, te kroz predlaganje rješenja. Monitoring procesa donošenja odluka i njihove primjene je jedna od najboljih tehnika za unapređenje transparentnosti i odgovornosti institucija vlasti, jer baca svjetlo na nepravilnosti i koruptivne prakse, koje se gotovo uvijek odvijaju u tajnosti.

Iako se često aktivnosti praćenja finansiranja izbornih kampanja fokusiraju samo na prihode i njihove izvore, što je slučaj isa revizijom finansiranja političkih partija u BiH, neophodno je pažnju posvetiti i troškovima u svrhu kampanje, odnosno načinima na koje stranke troše svoja sredstva, posebno imajući u vidu veliki procenat sredstava iz budžeta koji se dodjeljuje političkim strankama. Ovo je naročito važno zbog mogućih zloupotreba javnih sredstava, posebno kada su u pitanju stranke na vlasti koje mogu iskoristiti svoju poziciju kako bi pribavile korist stranci tokom kampanje.

## Korupcija u finansiranju izbornih kampanja

Korupcija u finansiranju predizbornih kampanja se pojavljuje u tri osnovna oblika:

1. Trgovina uticajem i uslugama, gdje stranke primaju sredstva za kampanju, a za uzvrat favorizuju donatorske kompanije.
2. Zloupotreba institucionalnih i javnih resursa od strane stranaka i kandidata u svrhu kampanje.
3. Podmićivanje glasača i izbornih zvaničnika.<sup>1</sup>

Sva tri oblika zloupotreba direktno ili indirektno narušavaju javni interes kroz nedemokratski uticaj na ishode izbora, ili kroz uticaj na donošenje političkih odluka, na način da odgovaraju određenim privatnim interesima.

<sup>1</sup> Open Society Justice Initiative (2005) *Monitoring Election Campaign Finance – A Handbook for NGOs*. USA, Open Society Institute.

## Trgovina uslugama

Najuobičajeniji oblik korupcije u finansiranju kampanja uključuje pružanje finansijskih ili drugih sredstava političkim partijama ili kandidatima radi osiguranja povlaštenog položaja od strane izabranih predstavnika. Ovakav vid korupcije vodi ka tzv. zarobljavanju države, odnosno uticaju privatnih interesa na kreiranje zakona i politika, čemu su posebno podložne zemlje u tranziciji, poput Bosne i Hercegovine.

Finansiranje kampanja je veoma očigledan kanal kroz koji privatni interesi mogu uticati na političke odluke, ali je isto tako veoma teško uočiti direktnu vezu između finansiranja i usluga kao posljedice tog finansiranja. Odluke koje donose korist donatorima stranaka se mogu donositi iz različitih razloga - donatori i političari jednostavno mogu imati iste ciljeve. Upravo zbog toga je uloga monitoringa identifikovanje *potencijalnih* slučajeva korupcije, ili pak prostora za pojavu korupcije, kao i mjera putem kojih bi se ovakve situacije mogle izbjeći, kao što su propisi koji će zahtijevati transparentnost ili objavljivanje informacija o finansiranju kampanja.<sup>2</sup>

## Zloupotreba institucionalnih i javnih sredstava

Zloupotreba institucionalnih sredstava se odnosi na upotrebu državnih (ili javnih) finansijskih, infrastrukturnih ili ljudskih resursa u svrhu kampanje.<sup>3</sup> Tipičan primjer ovakve prakse bilo bi iskorištavanje zaposlenih u državnim institucijama za organizaciju predizbornih skupova, direktno korištenje finansijskih sredstava institucija od strane vladajućih partija, preusmjeravanje sredstava iz državnih preduzeća da bi se finansirala kampanja, itd. Iako ovaj vid korupcije možda nije toliko očigledan kao trgovina uslugama i uticajem, jednako je štetan za izborni sistem, a posebno za demokratiju. Ne samo da stranke na vlasti mogu iskorištavati prednost svoje pozicije na štetu drugih stranaka i kandidata, već zloupotreba javnih sredstava može dovesti do uspostavljanja trajnog monopola od strane stranaka na vlasti.

## Podmićivanje glasača i izbornih zvaničnika

Treća kategorija korupcije povezane sa finansiranjem kampanja je kupovina glasova, odnosno davanje novca ili drugih usluga glasačima kako bi glasali za određenu stranku ili kandidata, ili izbornim zvaničnicima kako bi manipulirali rezultatima izbora. Ovu kategoriju je ujedno najteže pratiti, naročito kada je riječ o izbornim zvaničnicima, jer to prevazilazi kapacitete nevladinih organizacija i predstavlja zadatak istražnih organa.

## Monitoring troškova kampanje

Monitoring troškova kampanje može pomoći u otkrivanju korupcije na tri načina. Prije svega, može se procijeniti tačnost finansijskih izvještaja stranaka. Ukoliko se na primjer pokaže da su troškovi stranaka prekoračili iznos prijavljenih prihoda, to može predstavljati

<sup>2</sup>Ibid.

<sup>3</sup>Ibid

nagovještaj da stranke nisu prijavile sve izvore i iznose prihoda. S druge strane, monitoring troškova može ukazati na potencijalne slučajeve korupcije. Tako na primjer, monitoring troškova može ukazati na to da je treća strana platila određene troškove kampanje, s ciljem prikrivanja prihoda ili izbjegavanje prekoračenja limita na troškove kampanje. Ovakve prakse ne moraju kršiti postojeće propise, ali bi u svakom slučaju trebalo prijaviti vrijednost usluga kao donaciju u činjenju, u skladu sa međunarodnom praksom.<sup>4</sup>

Na kraju, monitoring troškova može pružiti informacije koje će biti korisne za kreiranje zakonskog okvira i stvaranje fer izborne utakmice. Nedostatak propisa koji se odnose na troškove može dovesti do vrtoglavog rasta troškova, što će dovesti do finansiranja kroz koruptivne prakse s ciljem zadovoljenja sve većih finansijskih potreba. S druge strane, ukoliko su limiti na troškove suviše niski, to može motivisati stranke da prikrivaju troškove i na taj način krše propise. Procjene stvarnih troškova kampanje prema tome mogu biti solidna osnova za kreiranje razumnih propisa i limita.

- Stranka za BiH (SBIH),

- Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD),

- Fahrudin Radončić,
- Nebojša Radmanović,
- Bakir Izetbegović,
- Haris Silajdžić,
- Mladen Ivanić,
- Borjana Krišto,

- Martin Raguž i

<sup>4</sup>ibid.